

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТИВУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядається проблема культивування креативності вчителя образотворчого мистецтва та визначаються основні параметри креативної особистості. Обґрунтовується актуальність упровадження креативних освітніх технологій, які мають креативну спрямованість, творчо-активізуючі цілі та розвивально-виховний характер і безпосередньо пов'язані з використанням різних видів мистецтва та творчої діяльності. Автор окреслює прогнозований результат упровадження нової освітньої технології культивування креативності вчителя образотворчого мистецтва.

Ключові слова: креативність, культивування, креативна освітня технологія, вчитель образотворчого мистецтва.

У сучасних умовах проблема креативності стала предметом значної кількості досліджень не лише у психології творчості, але й в інших наукових галузях, серед яких: педагогіка, соціологія, культурологія, теорія мистецтва, теорія менеджменту тощо. На нашу думку, це пов'язано з тим, що сьогодні феномен креативності дедалі активніше розглядається вченими як важливий чинник повноцінного формування особистості та пріоритетний компонент її творчого розвитку.

Підставою для успішного творчого розвитку вчителя образотворчого мистецтва є розгляд і розкриття сутнісних складових означеного феномену (творчого мислення, інтелекту, інтуїції, уяви, асоціювання, досвіду, креативності), котрі значною мірою уможливають розуміння таких важливих явищ, як: творчий процес, творча діяльність, цілісна творча особистість.

Нині, в період оновлення усіх сфер людської життєдіяльності, актуальність проблеми творчого розвитку вчителів образотворчого мистецтва набуває більш пріоритетного значення. Водночас, попри певні досягнення новітньої педагогічної науки, досі не усунуто суперечності між об'єктивною необхідністю в активних творчих особистостях педагогів мистецьких дисциплін і недостатнім якісним рівнем професійно-педагогічної практики, що забезпечує

здебільшого підготовку фахівців-виконавців із невиправданим ігноруванням творчого розвитку кожного вчителя, зокрема прояву його креативності та реалізації творчого потенціалу

3-поміж широкого кола дослідників, котрі зробили вагомий внесок у детальне дослідження проблеми креативності, необхідно виділити широко відомого вченого-психолога Дж. Гілфорда, який у середині ХХ ст. фактично став засновником нової наукової галузі – психології креативності [8]. Наразі вперше термін «креативність» було введено в науково-поняттєвий апарат психологічних досліджень саме цим ученим. Варто згадати, що Дж. Гілфорд у своїх теоретичних працях трактував поняття «креативність», або творчу обдарованість особистості. На особливу увагу заслуговують параметри креативності, визначені Дж. Гілфордом, який дійшов висновку, що феномен «креативність» необхідно характеризувати за такими параметрами, як: 1) здатність особистості до виявлення й формулювання проблем; 2) здатність до генерування великої кількості ідей; 3) гнучкість мислення – здатність до продукування найрізноманітніших думок; 4) оригінальність – здатність відповідати на подразники нестандартним способом; 5) здатність вдосконалювати сприйманий об'єкт, додаючи певні деталі; 6) здатність розв'язувати проблеми шляхом реалізації відповідних аналітико-синтетичних операцій.

Згодом проблема креативності набула надзвичайної ваги з огляду на важливі завдання, що гостро постали перед суспільством, серед яких варто виділити: розробку й формування нових наукових підходів до організації та здійснення різноманітних форм навчання й виховання; становлення й розвиток творчих особистостей, спроможних до креативної діяльності в різних царинах життя.

Нині існує чимало визначень креативності як певної протилежності стандартності, конформності та звичайності (М. Айзенк, Г. Андерсон, Дж. Гілфорд, А. Грецов, С. Девіс, Л. Єрмолаєва-Томіна, А. Маслоу, В. Моляко, Я. Пономарьов, Н. Рождественська, К. Роджерс, А. Роу, Б. Теплов, А. Толшин, Е. Торренс, М. Холодна та ін.). Серед них привертають увагу такі, як:

- креативність – особливий різновид творчого мислення;
- креативність – спроможність створювати щось нове, оригінальне та незвичайне;

- креативність – відкритість до нового життєвого чи іншого досвіду, особистісна незалежність, оригінальність, самобутність;
- креативність – здатність продуктивно діяти в невизначених, проблемних ситуаціях, у яких відсутні підказки, інструкції та якісь гарантії успіху.

Засновник гуманістичної психології А. Маслоу визначив креативність як творчу спрямованість особистості, подаровану їй від природи, але нерідко не збережену під впливом обставин або оточення. Обґрунтовуючи сутність поняття «креативність», він називав її «неодмінним атрибутом самоактуалізації, котру можна вважати творчим ставленням до життя» [4, с. 98].

У вітчизняній психологічній теорії активне та продуктивне вивчення феномену креативності пов'язується з такими дослідниками, як: Д. Богоявленська (дослідження творчої обдарованості як інтелектуально-мотиваційної ініціативності, розробка методики так званого «креативного поля»); Я. Пономарьов (вивчення творчої обдарованості у зв'язку з проблемою «внутрішнього плану дій»); М. Холодна (розробка проблеми інтелектуальної обдарованості та її зв'язку з творчою обдарованістю); Б. Теплов (вивчення проблеми загальних здібностей); А. Грецов (розгляд креативності як стимулу до творчості); В. Моляко (дослідження формування та реалізації творчої обдарованості в діяльностях у сфері техніки) та ін.

Окрім того, на думку академіка С. Гончаренка, поняття «креативність» означає – «творчі можливості (здібності) людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності» [1, с. 243].

Деякі вчені трактують поняття «креативність» ще й як «прагнення до творчості». Так, наприклад, А. Грецов вважає, що креативність включає:

- «інтелектуальні передумови творчої діяльності», котра дозволяє створювати щось нове, досі невідоме та накопичувати обсяг знань і умінь, необхідний для того, щоб це нове створити;
- особистісні якості, що дозволяють продуктивно діяти в ситуаціях невизначеності, виходити за рамки непередбаченості, проявляти спонтанність;
- «метатворчість» – життєву позицію людини, яка передбачає відмову від шаблонності, стереотипності у твердженнях

і діях, бажання сприймати та створювати щось нове, змінюватися самому та змінювати світ навколо себе, високу цінність свободи, активності та розвитку» [2, с. 15].

На його переконання, «загалом креативність можна визначити як комплекс інтелектуальних і особистісних характеристик, котрі дозволяють людині продуктивно діяти в ситуаціях новизни, невизначеності, браку вихідних даних і відсутності чіткого алгоритму вирішення проблем» [2, с. 15].

На підставі аналізу й узагальнення думок багатьох вітчизняних та іноземних дослідників відносно феномену креативності, можна стверджувати, що в деяких аспектах вони дійшли спільних висновків щодо основних параметрів, котрі безпосередньо характеризують креативну особистість, серед яких:

- продуктивність, гнучкість, оригінальність, розробленість творчого мислення, тобто мислення з ознаками миттєвих і оригінальних логічних міркувань та інтуїтивного проникнення в суть певного феномену;
- ґрунтова загальна й естетична освіченість; наявність творчого потенціалу, активне сприйняття мистецтва та явищ життя;
- достатній рівень розвиненості емоційної чуттєвості, потреба й усвідомлена мотивація стосовно творчої самореалізації в різноманітних сферах життєдіяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що креативну особистість учені трактують як таку особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних у процесі актуалізації творчого потенціалу додаткових творчих якостей, котрі сприяють досягненню високих результатів в одному чи декількох видах творчості або життєдіяльності. Значною мірою погоджуючись із наведеними поглядами різних дослідників щодо креативності, вважаємо за необхідне доповнити їх власною інтерпретацією сутності даного феномену, зазначивши, що під креативністю ми маємо на увазі високорозвинену спроможність особистості до цілісного акту творення в будь-якій без винятку царині людської життєдіяльності.

Отже, введення креативності до мистецької освіти загалом і безпосередньо до процесу особистісно-творчого розвитку вчителів образотворчого мистецтва винятково потрібне саме нині, на початку ХХІ століття, коли значна кількість ідей, призначених для

удосконалення освіти, вже можуть застосовуватися не лише в навчально-виховному процесі, але й у будь-якій діяльності, котра потребує оновлення та навіть радикально прогресивних змін. Адже новаторство і креативність сьогодні є ключовими факторами для підтримки нашої конкурентоспроможної позиції у світі. Варто також підкреслити, що саме креативність уможливує широку актуалізацію найкращих зразків «педагогічної творчості» або позитивного досвіду професійно-творчої діяльності у практиці вітчизняних навчальних закладів і допомагає популяризації та впровадженню значних педагогічно-творчих ресурсів з педагогічної майстерності талановитих особистостей, серед яких чимало вчителів образотворчого мистецтва.

Відтак, завданнями національної системи освіти має стати не лише набуття певних знань, а, передусім, стимулювання підходів до повноцінного і креативного застосування отриманих знань. Для цього, на нашу думку, нині вкрай необхідно формувати «відкрите» освітнє оточення, яке в більшості випадків має ознаки певного відступу від усталених педагогічних підходів.

Зусиллями багатьох учених і дослідників технологічної галузі сучасна освіта має у своєму багажі значну кількість новітніх освітніх технологій, вибір яких, на думку О. Пехоти, – «це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем» [6, с. 11].

З-поміж значної кількості відомих освітніх технологій вважаємо за потрібне виокремити ті, що, з огляду на їхню креативну спрямованість, творчо-активізуючі цілі, розвивально-виховний характер і безпосередній зв'язок із різними видами мистецтва і творчою діяльністю, за нашим переконанням, слід називати креативними освітніми технологіями.

До таких, на нашу думку, доцільно віднести такі технології: особистісно зорієнтовану (Б. Косов, І. Якиманська); «вальдорфську педагогіку» (Р. Штейнер); технологію саморозвитку (М. Монтесорі); технологію розвивального навчання (Л. Занков, Д. Ельконін); формування творчої особистості (В. Давидов, Д. Ельконін); проектно-моделюючу (Дж. Д'юї); нові інформаційні технології (С. Пейперт); імітаційного (ігрового) навчання (П. Олійник, В. Рибальський); технологію колективної творчої діяльності (І. Іванов); технологію створення ситуації успіху

(А. Белкін); взаємодії та інтеграції різних видів мистецтва (Г. Шевченко, Б. Юсов).

Креативні освітні технології без сумніву необхідно визнати ефективним способом здійснення таких еволюційних процесів, як модернізація та вдосконалення вітчизняної системи освіти загалом і цілеспрямований і послідовний особистісно-творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва, зокрема. Відтак, зважаючи на важливе значення креативних освітніх технологій для творчого спрямування професійно-педагогічної діяльності вчителів образотворчого мистецтва та їхнього особистісно-творчого розвитку, деякі з них, на наш погляд, заслуговують окремого презентування.

У процесі вивчення й аналізу теоретичних і методичних основ досліджуваної проблеми сформувалося переконання в актуальності та необхідності розробки авторської технології «Культивування креативності вчителя образотворчого мистецтва». Розробка цієї нової освітньої технології базувалася на наукових і методичних дослідженнях із загальної педагогіки, педагогіки і психології професійної освіти, мистецької освіти, розвитку творчої особистості, колективної творчої діяльності й теорії творчості (Г. Андерсен, Ю. Бабанський, І. Бех, Т. Б'юзен, Л. Виготський, Дж. Гілфорд, І. Глинська, С. Гончаренко, Дж. Д'юї, І. Зязюн, А. Макаренко, А. Маслоу, М. Моляко, Н. Ничкало, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, О. Пехота, Ж. Піаже, Я. Пономарьов, В. Радкевич, Н. Рождественська, О. Рудницька, В. Роменець, С. Сисоєва, В. Сухомлинський, Г. Уоллес, Е. Фромм, Л. Хомич, Г. Шевченко, Б. Юсов та ін.).

Головним і ключовим у назві даної технології є поняття «культивування», яке у перекладі з латини означає – «розвивати щось; сприяти розвитку чогось; запроваджувати; насаджувати, розвивати» [5, с. 400]. Це поняття, на нашу думку, щонайкраще презентує та розкриває сенс систематизованого й цілеспрямованого полівекторного процесу творчого розвитку вчителя образотворчого мистецтва, коли здійснюється творчо-спрямована педагогічна дія, метою якої є формування цілісної творчої особистості, котра має креативні якості, володіє різноманітними способами творчої діяльності, а також високим рівнем професійної компетентності і педагогічної майстерності.

Метою авторської освітньої технології «Культивування креативності вчителя образотворчого мистецтва» стало забезпечення ефективного творчо-спрямованого педагогічного процесу й оптимізації творчого розвитку особистості, спроможної креативно мислити, діяти, генерувати нові ідеї, підходи і знаходити способи їх реалізації у творчій діяльності.

Значною мірою на задум щодо розробки означеної освітньої технології вплинули концептуальні погляди про пріоритетну роль досвіду в освіті Дж. Д'юї – видатного прихильника прогресивної освіти ХХ ст., розробника філософії освіти і експериментального методу дослідження [3]. На нашу думку, при розробці кожної нової технології суттєвим стає те, що до її структури доцільно включати деякі з важливих складових із змісту інших, відомих і результативних, освітніх технологій. Тому цілком логічно, що при моделюванні нової освітньої технології «Культивування креативності вчителя образотворчого мистецтва» ми взяли до уваги думку Дж. Д'юї про те, що «висновок про ідеї слід робити, беручи до уваги не тільки їх виникнення, але й наслідки застосування» [3, с. 7].

На нашу думку, системний, особистісний, діяльнісний і креативний підходи уможливають оптимальну реалізацію навчальної, розвивальної та виховної функцій, що реалізуються у процесі застосування означеної освітньої технології у вищих (або загальноосвітніх) навчальних закладах. При розробці авторської освітньої технології ми врахували можливість її ситуаційних корекцій згідно з обставинами.

До основних складових технології ми віднесли: а) накопичення творчого досвіду; б) використання способів опанування креативності; в) формування психолого-педагогічного та творчого тезаурусу.

Зважаючи на специфіку організації навчально-виховного процесу ВПНЗ для різних за фаховою спеціалізацією, рівнем професійної підготовки та ступенем набутого раніше естетичного й творчого досвіду студентів (учителів), цілком можливою, на нашу думку, є варіативна зміна послідовності вищеназваних складових. Окрім того, в ході впровадження технології стає реальним, а іноді й необхідним, так зване «порушення» традиційної послідовності етапів її реалізації. Наприклад, у навчальних групах із достатнім рівнем набутого естетичного й творчого досвіду студентів

(учителів, учнів), доцільніше розпочинати навчання й початкову професійну підготовку саме з діяльнісно-творчого етапу і лише після цього переходити до розвивально-технологічного, а згодом – до когнітивно-аксіологічного етапів.

Можлива така педагогічна ситуація, коли спочатку актуалізуються знання, вміння та навички у таких видах професійно-творчої діяльності, як: самостійна, групова, колективна та інтерактивна. Потім, застосовуючи тестування, бесіди, обговорення, тренінги, творчі завдання та вправи, педагогічно-творчі ігри, а також проектування уроків, занять, виховних і педагогічних заходів, моделювання педагогічних або проблемних ситуацій тощо, здійснюється різнобічне опанування феномену креативності, що робить педагогічну діяльність майбутніх учителів образотворчого мистецтва методично обґрунтованою і професійно компетентною, а також сприяє більшій мотивації щодо її творчого виконання.

Розробку представленої вище освітньої технології «Культивування креативності вчителя образотворчого мистецтва» певною мірою можна вважати суб'єктивною через те, що вона базується не лише на аналізі теоретичних і методичних джерел відповідної проблематики, а й на власному художньо-педагогічному досвіді та досвіді окремих досвідчених учителів образотворчого мистецтва різних навчальних закладів України.

Отже, результативність упровадження презентованої авторської освітньої технології у процес особистісно-творчого розвитку вчителів образотворчого мистецтва може успішно здійснюватися там, де нестандартно працюють справжні майстри своєї справи – творчо розвинені педагоги, які в удосконаленні національної системи освіти використовують новітнє й інноваційне технологічне забезпечення, орієнтуючись на розвиток креативності та творчу самореалізацію кожної молодої людини. Адже сучасні проблеми загальної мистецької освіти, особистісного та професійного становлення вчителя образотворчого мистецтва потребують адекватних способів для їх вирішення, а саме – розробки та подальшого впровадження у практику як вищих, так і загальноосвітніх навчальних закладів сучасних форм, методів і нових, ефективних за змістом і креативних за сутністю освітніх технологій.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник [Текст]. – 2-е вид., доп. й випр. / Семен Устимович Гончаренко. – Рівне : Волинські береги, 2011. – 519 с.
2. Грецов А. Г. Тренинг креативности для старшеклассников и студентов / Андрей Грецов. – М. – СПб : ПИТЕР, 2007. – 208 с.
3. Д'юї Дж. Досвід і освіта / пер. з англ. Марія Василечко] / Джон Д'юї. – Львів : Кальварія, 2003. – 294 с.
4. Маслоу А. Психология бытия / пер. с англ. – М. : Рефл-бук; К. : Ваклер, 1997.
5. Новый словарь иностранных слов / укл. і передм. О.М. Сліпущко (20000 слів). – К. : Аконіт, 2007. – 138 с.
6. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [О.М. Пехота, А. З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.]; за заг. ред. О.М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
7. Anderson Harold H. Creativity and its cultivation. Published. – New York, Harper, 1959.
8. Gilford J.P. Creative in the Arts // Psychological Review. – vol. 64 (2). – 1957. – С. 110-118.

Светлана Коновец

ОСОБЕННОСТИ КУЛЬТИВИРОВАНИЯ КРЕАТИВНОСТИ УЧИТЕЛЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье рассматривается проблема культивирования креативности учителя изобразительного искусства и определяются основные параметры креативной личности. Обосновывается актуальность внедрения креативных образовательных технологий, имеющих соответствующие направленность, цели и характер, предполагающих использование разных видов искусства и творческой деятельности. Раскрывается новая авторская образовательная технология культивирования креативности учителя изобразительного искусства.

Ключевые слова: креативность, культивирование, креативная образовательная технология, учитель изобразительного искусства.

Svitlana Konovets

FEATURES OF CULTIVATING OF CREATIVITY OF TEACHER OF THE FINE ARTS

In the article the problem connected with process of cultivating of creativity of the teacher of the fine arts is raised. The urgency of an investigated problem is proved and the essence of phenomena «creativity» and "cultivating" is revealed. Key parameters of the creative person on which the teacher of the fine arts should develop and improve himself are defined.

The essential components of the creative development of a teacher of the fine arts are revealed: creativity, intelligence, intuition, imagination, association, experience, creativity, that greatly affects the understanding of such important things as: the creative process, creativity, holistic creative person.

The different aspects of the concept of "creativity", that defined by researchers of psychological and educational research sectors in the context of individual development

of person in general and teachers of the fine art in particular are analyzed. The basic structural components of personal creative development are presented and preconditions which influence development of creativity of the teacher of the fine arts are examined.

Considered the relevance of putting into the practice of the various schools different creative educational technologies with creative direction, creative goals and activating developmental and educational purpose and are directly related to the use of various forms of art and creativity.

Features of process of cultivating of creativity in a context of personal-creative development of the teacher of the fine arts are analyzed. The predicted result of introduction of author's educational technology on cultivating creativity of teachers of the fine arts is defined, namely: maintenance of its creative development and ability to think creatively, operate, self-realization and self-improvement in their own professional-creative activity.

Keywords: *creativity, cultivating, creative educational technology, the teacher of the fine arts.*

Одержано 10.03.2012 р.
